

EL TEXT POÈTIC

Considerem que formen part del gènere líric aquelles obres que presenten la realitat des de la subjectivitat de l'autor, ja que reflecteixen les seves idees, sentiments, emocions o vivències personals. En els seus orígens, les composicions líriques eren creades per ser cantades davant d'un auditori culte, amb acompanyament d'un instrument musical (per exemple, la lírica trobadoresca).

Les composicions líriques reben el nom de **poemes**. Estan formades per versos, que a la vegada, formen les **estrofes**. Les estrofes es formen a partir d'un conjunt de versos combinats d'una manera determinada, normalment seguint un model establert. Normalment, els versos lírics rimen.

La lírica es pot dividir en **lírica culta** i **lírica popular**:

- **Lírica culta**: són composicions d'autor conegut. Es caracteritzen per estar escrites amb versos d'art major. Utilitza recursos expressius (metàfores, comparacions, etc) i un llenguatge culte i elaborat.

- **Lírica popular**: són composicions de transmissió oral, d'autor desconegut. Tenen una mètrica senzilla, amb versos d'art menor. Tracta temes de la vida quotidiana (l'enamorament, el matrimoni, l'adulteri, la feina al camp, les festes populars...). Són creacions del poble per al poble. Van ser recopilades per escrit al segle XIX, durant la Renaixença, per autors com Manuel Milà i Fontanals i Marià Aguiló.

1. Mètrica: rima, versos i estrofes

La mètrica catalana es basa en el nombre de síl·labes, en l'accent i en la rima.

1.1. Recompte sil·làbic: cal tenir en compte, quan compten les síl·labes d'un vers en català, que només comptarem fins a la darrera síl·laba accentuada.

Nuestras vidas son los ríos: aquest vers castellà té 8 síl·labes mètriques.

Cada cabell una perla: aquest vers català té 7 síl·labes mètriques, ja que "perla" és plana i només es compta fins a la darrera síl·laba tònica.

Quan comptem síl·labes, cal tenir en compte els fenòmens següents:

- **El hiat**: pronunciació separada de dues vocals en contacte.

*Qui- és- a-quell- **qui- en-** a-mor- con-tem-ple* (10 síl.)

- **La sinalefa**: pronunciació en una sola síl·laba de dues vocals en contacte.

*A -ca-**da** ins-tant,- **i en** -els-se-gles-em-moc* (10 síl.)

- **L'elisió**: supressió d'una de les dues vocals en contacte (sempre són **a** o **e** en posició àtona, vocal neutra)

*Re-cor-da – sem- pr(**e**) ai-xò, Se-pha-rad.*

1.2. Tipus de versos segons el nombre de síl·labes

Segons el nombre de síl·labes, els versos catalans poden ser:

- ☐ **d'art menor:** fins a 8 síl·labes.
- ☐ **d'art major:** de més de 8 síl·labes.

Versos d'art menor

- ☐ **Tetrasíl·lab i quadrisíl·lab:** 3 i 4 síl·labes.
- ☐ **Pentasíl·lab:** 5 síl·labes.
- ☐ **Hexasíl·lab:** 6 síl·labes.
- ☐ **Heptasíl·lab:** 7 síl·labes.
- ☐ **Octosíl·lab:** 8 síl·labes.

Versos d'art major

- ☐ **Eneasíl·lab:** 9 síl·labes (molt poc usat)
- ☐ **Decasíl·lab:** 10 síl·labes.
- ☐ **Hendecasíl·lab:** 11 síl·labes (molt poc usat)
- ☐ **Alexandrí:** 12 síl·labes (normalment, hemestiquis de 6+6).

1.3. La rima

La rima és la total o parcial repetició de fonemes al final de dos o més versos a partir de la darrera vocal accentuada, incloent aquesta.

Segons la coincidència dels sons podem parlar de:

a) Rima consonant: apareix quan coincideixen sons consonàntics i vocàlics.

*Que jo mateixa, si no fos tan **llega**,
en lletra clara contaria el **fet**.
Temps era temps hi hagué la vaca **cega**:
jo só la vaca de la mala **llet**.*
(Pere Quart)

b) Rima assonant: es produeix quan la repetició només es limita als fonemes vocàlics.

*Al mirador del castell
Blancaflor està asseguda.
Amb una pinteta d'or
sos cabells pentina i nua.*
(Anònim)

Segons la posició de l'accent podem parlar de:

a) Rima aguda i masculina: apareix quan l'accent final del vers recau en una paraula aguda, per tant, en l'última síl·laba de la paraula.

b) Rima plana i femenina: apareix quan l'accent final del vers recau en una paraula plana.

c) Rima esdrúixola (molt poc freqüent): apareix quan l'accent final del vers recau en un mot esdrúixol.

*Quan la passada del vent aïna
la tarda tèbia del m'es d'agost* rima masculina o aguda
penges com una morta gavina
dalt de la pedra grisa del rost. rima femenina o plana
(Josep Maria de Sagarra)

1.4. Principals estrofes catalanes

Una estrofa és una agrupació de versos, enllaçada per la rima, el ritme i el sentit, que formen unitats superiors, el poema. Segons el nombre de versos i la combinació de les rimes, podem distingir les estrofes següents:

1) L'apariat: agrupació de dos versos amb una sola rima, que és consonant. És molt freqüent en la literatura popular.

*Quan diu rugint: -És tot govern impur!-,
hom hi endevina el governant futur.*
(Josep Carner)

2) El tercet: combinació de 3 versos d'art major. El més freqüent és l'anomenat "tercet encadenat" que segueix l'esquema ABA, BCB, CDC...

En lo mig del camí de la nostra vida A
me retorbé per una selva escura B
car la directa via era fallida. A
Ai! Quant a dir qual era cosa dura, B
esta selva salvatge, àspere e fort, C
que el pensament nova por me procura... B

3) El quartet i la quarteta: combinació de 4 versos, d'art menor en la quarteta, i d'art major en el quartet. En tots dos casos, la rima és consonant. Poden seguir aquests esquemes (**ABBA** per al quartet, **abba** per a la quarteta; **ABAB** per al quartet, **abab** per a la quarteta).

*Porta d'or de l'Orient a
llavors de l'aurora bella b
lo sol anava naixent, a
com la flor que s'esbadella. b*
(Jacint Verdaguer)

Potser només ets l'ombra rient i fugitiva A
d'un desig obstinat a habitar dins la ment, B
i t'he cenyit entorn amb carn de pensament B
i amb sang de més batalles t'he fet encesa i viva. A
(Carles Riba)

4) El quintet i la quinteta: són combinacions de versos de 5 síl·labes, d'art menor per a la quinteta, i d'art major per al quintet, amb dues rimes consonants diferents.

*Tinc una oda començada a
que no puc acabar mai b
dia i nit me l'ha dictada a
tot quant canta en la ventada, a
tot quant brilla per l'espai. b*
(Joan Maragall)

5) L'octava: combinació de 8 versos, normalment d'art major (i en especial, de decasíl·labs de 4+6).

*Mos ulls, tancats perquè altra no mire, A
si els obre mai, la mort suplic los tanque: B
l'aigua de plor, puix no es pot fer s'estanque B
un poc espai pendrà per on espire. A
Sol per desert, fugint la primavera, C
en ram florit no pendré mai posada D
ab plorós cant; en aigua reposada D
nunca beuré, en font ni en ribera. C*
(Joan Roís de Corella)

6) El sonet: composició d'origen italià, que consta de 14 versos decasíl·labs distribuïts en dos quartets inicials i dos tercets finals. L'estructura clàssica és la següent:

*He vist, passant, la teva casa morta, A
morta d'ençà del primer doll d'estiu, B
orbes finestres i callada porta, A
endormiscada pols, aire captiu. B
No desitja ni sap ni es desconhorta A
el pobre buit sense remors de niu. B
Oh tu, llunyana, que el delit s'emporta? A
En el meu clos ta recordança viu. B
A quin refús el teu poder m'exhorta? A
Porta barrada, finestró adormit C
també són en mon cor entenebrit. C
Quan tornaràs a aquesta casa morta, A
la casa morta de mon esperit C
on tes mateixes mans van fer la nit? C*
(Josep Carner)

7) El romanç: composició poètica que consta d'un nombre indeterminat de versos, generalment, de 7 síl·labes. Els versos parells rimen en assonant, mentre que els senars queden lliures.

*Una cançó vull cantar,
una cançó nova i linda, a
d'un estudiant de Vic
que en festejava una viuda. a
Bon amor, adéu-siau,
color de rosa florida! a
La viuda s'hi vol casar,
lo seu pare no ho volia; a
l'estudiant se n'ha anat
a servir una rectoria. a
Quan la viuda ho sapigué,
tingué llarga malaltia. a
(Anònim)*